

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

НАСТАВНО НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-686/2-4.3 од 30.06.2020. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић под насловом

**КОНЦЕПТ ФРАГМЕНТАРНОСТИ И КОДИРАЊЕ НЕДОСТАКА -
КА НОВИМ ОБЛИЦИМА АРХИТЕКТОНСКЕ МОДЕРНОСТИ**

Након прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Школске 2012/2013. године кандидаткиња је уписала докторске академске студије архитектуре научног карактера (основна област истраживања: архитектура и урбанизам, а ужа научна област истраживања: студије архитектуре).

На основу члана 106. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 119/18), и члана 28. и члана 29. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ“, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 08.04.2019. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 15.04.2019. године, донело одлуку број 01-754/2-5.11 којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић, мастер инж. арх. и теме докторске дисертације, под насловом **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака : ка новим облицима архитектонске модерности”**, у саставу:

- др Владимир Мако, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Миленковић, члан Комисије
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Миодраг Шуваковић, члан Комисије
редовни професор Факултета за медије и комуникације Универзитета Сингидунум

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета (“Сл. билтен АФ”, бр. 119/18), и члана 32. и члана 33. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду (“Гласник Универзитета у Београду”, бр.191/16 – пречишћен текст) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 04.06.2019. године, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 24.06.2019. године, донело одлуку број 01-1152/2-3.3 да се Мили Ј. Мојсиловић, мастер инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака - ка новим облицима архитектонске модерности”**, и да се за ментора именује др Владимир Мако, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Одлуком Наставно научног већа Факултета од 25.06.2018. године, кандидаткињи је, на лични захтев продужен рок за завршетак започетих студија за годину дана. Одлуком Наставно научног већа Факултета од 24.06.2019. године, кандидаткињи је, на лични захтев продужен рок за завршетак започетих студија за годину дана, односно до 30.09.2020. године.

Завршену докторску дисертацију кандидаткиња, уз сагласност ментора, предаје на Веће докторских студија 22.06.2020. године.

На основу члана 109. и члана 110. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр.119/18), члана 37. Правилника о докторским академским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 10.06.2020. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 30.06.2020. године, донело одлуку број 01-686/2-4.3 да се образује образложење Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Миле Ј. Мојсиловић, мастер инж. арх., под насловом **„Концепт фрагментарности и кодирање недостатака : ка новим облицима архитектонске модерности”**, у саставу:

- др Владимир Мако, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Владимир Миленковић, члан Комисије
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Миодраг Шуваковић, члан Комисије
редовни професор Факултета за медије и комуникације Универзитета Сингидунум

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно-научном пољу *техничко-технолошких*

наука, научној области Архитектура и урбанизам и ужој научној области: Архитектонско пројектовање и савремена архитектура, за које је матичан Архитектонски факултет у Београду.

Ментор предметне дисертације је др Владимир Мако, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду. Компетенције ментора за вођење ове предметне докторске дисертације одређују референце наведене у наставку:

1. Estetičke misli o arhitekturi – srednji vek, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2012 (ISBN 978-86-7924-071-2); U Engleskom prevodu Aesthetic Thoughts on Architecture: Middle Ages, Faculty of Architecture University of Belgrade, Belgrade 2012. (ISBN 978-86-7924-081-1)
2. Estetičke misli o arhitekturi – doba antike, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd 2011 (ISBN 978-86-7924-048-4); U Engleskom prevodu Aesthetic Thoughts in Architecture: Antiquity, Faculty of Architecture University of Belgrade, Belgrade 2012. (ISBN 978-86-7924-069-9)
3. Estetika – Arhitektura, knjiga 2: kreativni proces između subjektivnog i opšte-društvenog estetskog značenja, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu i Orion Art, Beograd 2009. (ISBN 978-86-7924-029-3)
4. The Art of Harmony: Principles of Measuring and Proportioning in Byzantine Painting, Orion Art, Belgrade 2007. (ISBN 978-86-83305-33-9)
5. Estetika – Arhitektura, knjiga 1: sedam tematskih rasprava, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu i Orion Art, Beograd 2005. (ISBN 86-83305-21-X)
6. Collective Memory as a Manifesto for Cultural and Social Sustainable Architecture, Zbornik radova sa 14th International Multidisciplinary Scientific Geoconference SGEM 2014: Nano, Bio and Green – Technologies for a Sustainable Future, knj.2, Albena 2014, pp.481-486; (ISBN 978-619-7105-21-6; ISSN 1314-2704; DOI: 10.5593/sgem201B62)
7. Ideology and Architecture: Aesthetic Rationalism and its Cultural Response, u: Architecture and Ideology, urednici: Vladimir Mako, Mirjana Roter Blagojević, Marta Vukotić Lazar, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2014, st.13-26. (ISBN (10): 1-4438-5671-1; ISBN (13): 978-1-4438-5671-3); prvi put objavljeno kao plenarno predavanje u zborniku sa međunarodne konferencije “Architecture and Ideology”, CD, urednici: Vladimir Mako, Mirjana Roter Blagojević, Marta Vukotić Lazar, Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu, Nagrada Ranko Radović, ULUPUDS, Beograd (2012), st.29-38. (ISBN 978-86-7924-083-5)
8. City, Landscape, Nature: Characters in the Aesthetic Scene of Cultivation, u: Nature and the City: Beauty is Taking on New Form, urednici: Jale Erzen & Raffaele Milani, Yearbook of the International Association for Aesthetics, Vol.17, Parol no.22, Bologna (2013), st.123-132.([url=www.iaaesthetics.org/publications/yearbooks]www.iaaesthetics.org/publications/yearbooks[/url]); ISBN 978-88-6025-275-3)
9. Aesthetic Premises of Green Design: Ethics and Sustainable Architecture, Zbornik radova sa 13th International Multidisciplinary Scientific Geoconference SGEM 2013: Nano, Bio and Green – Technologies for a Sustainable Future, Albena (2013), st.547-554. (ISBN 978-619-7105-06-3; ISSN 1314-2704; DOI: 10.5593/sgem2013/BFG/S27.004)
10. Aesthetics in Architecture: Contemporary Research Issues, Serbian Architectural Journal, Vol.4, No.2, Beograd (2012), st.134-141. (ISSN 1821-3952)

1.3. Биографски подаци о кандидату

Мила Љ. Мојсиловић (Београд, 1988) дипломирала је на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 2011 године са оценом 10 на дипломском раду и просечном оценом 9,65 у току студија, чиме је стекла назив мастер инжењер архитектуре. По завршетку студија, кандидаткиња уписује и завршава Мастер II на Ecole Nationale Supérieure d'Architecture Paris-Val de Seine (2012) и тиме стиче диплому Diplôme d'Etat d'architecte (grande de master-DEA). Докторске академске студије – Архитектура и урбанизам, на Архитектонском факултету у Београду уписује 2012 године. Стручни испит прописан за дипломираног инжењера архитектуре положила је 2018 године и тиме стекла лиценцу одговорног пројектанта Инжењерске коморе Србије. На Архитектонском факултету у Београду у периоду од 2010-2016 године радила је у настави као студент демонстратор а од 2016 године запослена је на Универзитету у Београду - Архитектонском факултету у звању асистента на Департману за архитектуру, у области Архитектонско пројектовање. У настави учествује на основним и дипломским студијама на матичним курсевима. Учествовала је у припреми и организацији више интернационалних архитектонских изложби

Поред научног и педагошког рада бави и стручним радом у области архитектонског и урбанистичког пројектовања. Као члан различитих ауторских тимова добитник је неколико награда и признања на домаћим и међународним архитектонско–урбанистичким конкурсима. Излагала је радове на више међународних изложби и учествовала у организацији међународних изложби у оквиру Балканског архитектонског бијенала (2015, 2017, 2019) и била у жирију архитектонских конкурса (2015, 2018). Развијајући самосталну архитектонску праксу реализовала је више пројеката од чега се издвајају: Павиљон Мома Капор (2020), Идејно решење ”Дака – Нови Дорћол” (2016-2017), Вила на Сењаку (2016–2019), Ентеријери Галерија Новембар (2018), ресторан La Gazelle у Лозани (Швајцарска, 2018).

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака : ка новим облицима архитектонске модерности”** изложена је на 278 нумерисаних страница. У делу који претходи нумерисаном делу рада дати су: насловне стране на српском и енглеском језику, резиме на српском и енглеском језику и садржај. Основни текст дисертације изложен је на 242 странице. Након основног текста следи списак коришћене литературе, извори, биографија кандидата и изјаве. Дисертација садржи 48 графичких прилога.

Докторска дисертација подељена је у три целине: *Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак*. Средишњи део дисертације подељен је на четири дела. Дисертација је подељена главе и поглавља, која су прегледно систематизовани у односу на концепт рада и то у укупно осам целина, на следећи начин:

УВОД :

СВЕТ ПРОМЕНЕ И ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ СТВАРНОСТИ

Анализа: Тема, предмет и проблем

Формулација: Циљ, задатак, метод, литература

Поставка: Хипотеза и структура

1. АЛТЕРОВАНА СТВАРНОСТ

1.1. Измештање тежишта

1.1.1. Размиоилажење реалности

1.1.2. Апстраховање паралелних комплексности

1.1.3. Између стварности и пројекције

2. ПОСДИГИТАЛНИ КОД

2.1. Одсутност у средишту реалности

2.1.1. Прекорачење границе видљивости

2.1.2. Нестајање као концепцјски преуслов

2.1.3. Изван остварене стварности

2.2. Дисконтинуитет времена

2.2.1. Временски фрагменти

2.2.2. Растезање времена

2.2.3. Дигитална многострукост

2.3. Нова структуралност

2.3.1. Траг невидљивости. Дигитални бескрај

2.3.2. Реално могуће и виртуално могуће

2.3.3. Формални интензитет у пољу проширеног деловања

3. ИЗМЕЂУ ФОРМЕ И НЕФОРМЕ

3.1. Облик многострукости

3.1.1. Концепт фрагментарности

3.1.2. Формално безформно

3.1.3. Бесконачна флексибилност

3.2. Сан о целовитости

3.2.1. Обликовна непредвидивост

3.2.2. Алтерација облика

3.2.3. Пробијање геометрије

3.3. Кодирање недостатка

3.3.1. Питање естетике

3.3.2. Растезање материјалности

3.3.3. Код нове природности

4. ОБЕЋАЊЕ НОВОГ

4.1. Другачије модерно

4.1.1. Различити модалитети постојања

4.1.2. Пројектовање нове реалности

4.1.3. Искуство немогућег

ЗАКЉУЧАК: ФРАГМЕНТАРНА БУДУЋНОСТ

Библиографија

Списак Прилога

Биографија аутора

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Увод садржи основне информације о теми рада и пружа увид у теоријске основе које дефинишу поље истраживања и позицију. Овај сегмент дисертације подељен је у неколико подцелина: претходну анализу информација о теми, образложење предмета и проблема истраживања, дефинисање циљева и задатака, полазне хипотезе, образложење метода коришћених у истраживању и процену научне оправданости и очекиваних резултата. У уводу се отвара могућност за многоструку раслојавања стварности, док фрагментацију кандидаткиња поставља као модел тумачења реалности и испитивања капацитета мере недовршености архитектуре у контексту постдигиталног света и културе.

Први део рада под насловом *Алтерована стварност* бави се кључним местом архитектонске савремености, проблематизујући дематеријализацију света - стварност и њена пројекција. Амбивалентност у форми припадања и неприпадања, измештена је изван постојећих концепција, преламајући двосмислености које прерастају у видљивост животне промене. Њихово постављање у исту концепцијску раван, између стварне и потенцијалне реалности, отвара могућност за мултивалентност, у смислу у коме померање тежишта раслојава стварност. Реч је о пројектованом отклону, који у дигиталним условима перцепцију растеже бесконачно. Архитектонска савременост тумачена је као оно што генерише услове сопствене непредвидивости који се материјализују кроз променљивост - увек између нестајања и настајања. Реалност се у том контексту приказује као тек једна од могућих реалности, обликована условима постдигиталног пејзажа. За кандидаткињу свет видљивог постаје видљивост аутономних слика - визуелно искуство у сопственим фрагментима. Реч је о заузимању места специфичности схваћене за потребе овог рада у контексту Латурове модерности

и њене начелне отворености, концептуализујући недовршеност као суштинску потенцијалност архитектонске форме, имагинације и контигенције

Другим делом рада под насловом *Постдигитални код* одређују се архитектонске границе савремене, али у основи модернистички посматране, теорије у којој дигитално и фрагментарно оперишу. Испитивање капацитета отворености и недовршености архитектуре нуди се кроз дефинисање новог стилског кључа унутар модерности - као нов просторно временски и обликовни концепт. Прихваћеним вредностима додаје се суштинска отвореност и могућност увек новог или другог тумачења. Оно што у истраживању одликује ову временску дигиталну парадигму јесте фрагментација хомогеног линијског тока времена која се одвија измештањем механизма у корист његовог новог искуства. То значи да се простор и време уобличавају као нов обликовни садржај контигентности. У ту сврху, појмовне дефиниције се употребљавају на начин да се њима искључују делови контекста, како би се прецизније кадрирао и пројектантски операционализовао формално изречен концепт. Потврђује се капацитет за савременост архитектуре, те се виртуелно појављује као постдигитално стање облика, односно виртуелно постаје специфична димензија стварности. Ради се о сферама потенцијалности и (дискурзивним) преклапањима дуализама у којима актуелно и виртуелно чине два лица исте појаве. Фрагментарност је постављена као јасна, пројектована и свесна намера да се ствари, концепти и форме оставе отвореним за нова тумачења. Редифиниција појма и стварање нове позиције заснована је на преиспитивању савремених концепција времена, стварности и актуелизације и њихових међусобних односа кроз виртуелни именитељ.

Трећи део рада под насловом *Између форме и неформе* редифинише сам појам и историјско теоријске концепције фрагментарности, померајући се од романтичарских фасцинација руинама ка савременој позицији недовршености у смислу суштинске потенцијалности форме, имагинације и контигенције. Концепт не-форме узет је као идеја о потрази за формом и као концептуализација карактеристичних места, пресечних тачака, у којима се облик појављује, а чија се посебност и специфичности изражавају кроз константно стање променљивости, које је увек између форме и не-форме. Концептуализација виртуелног као једног од модела реалности, узима фрагментацију за суштинску отворености - ка стварању нових потенцијалности. Отуда његова реалност и може да постаје реалност промене и реалност догађаја. Архитектонско искуство је у оваквој конструкцији динамичан процес у коме се врши трансформација у сваком новом облику, на трагу предходног. Фрагмент постаје питање мере недовршености - пројектованих односа, датих околности и непредвидивости, наглашавајући специфичност недостатка и његов креативни објектни потенцијал. То значи да се специфичност фрагментарности, у условима бескрајног стања променљивости облика, налази у зони између облика и његове супротности (безобличности). Кадрирано порекло облика преведено је на покрет који га структурише, док је коначност идеје о савршеној (целовитој) форми замењена процесом настајања и истраживања форме, који постаје тема око које се формира нова архитектонска парадигма. Форма се у дигиталном приказује као само једна у низу (као једна од могућих). Реч је о архитектури која откључава моделе за структурисање нових облика архитектонског искуства прожимањем са дигиталним. Кодирање услова недостатка као мере недовршености, кандидаткиња види у превазилажењу граница и као питање преступа у којима се отвара могућност за појављивање непланираног.

Четврти део рада под насловом *Обећање новог* поставља недовршеност, као оно што садржи чист креативни потенцијал, пројектантским квалитетом *par excellence*. Недостатак се проглашава квалитетом на начин да се пројектантски приступа проблему проблема, остајући само у неким од граничних вредности неопходних за исцртавање преклапајућих дискурзивних услова за специфичну недовршеност или системски недостатак. Растезање значења између могућег и потенцијалног поставља се као кључ за чистоту концепта фрагментарности, у пару са вредновањем недовршености - гледано кроз померање дефиниција и значења естетике, материјалности и нове природности, до пробијене саме геометрије и буквалне фрагментације облика. Недостатак постаје сопствени циљ, који је могућ само ако се фокус помери на сам поступак настанка или његове суштинске неостваривости. Међусобно стапање жеље за остварењем и одбијањем њеног испуњења, ствара треперивост поља у коме мапирање потенцијалности структурише поновно појављивање кроз пројекције, нудећи нове моделе стварности. Овај простор нестабилности јесте услов за производњу новог и неочекиваног откривајући обресе реалности која тек долази. За кандидаткињу реч је о чистим видовима потенцијалности које остају неостварне у датом тренутку услед обрта у себи. Парадоксално укључен је и континуитет и дисконтинуитет у једном (истом). Повезане варијације које се рефлектују у напетости односа и контрастима преводе се у догађај, док се интензитет контраста разтеже у карактеристичну појавност елемената. Свет промене кандидаткиња види у стварању простора за постајање, односно простора потенцијалности и другости.

У **Закључку** насловљеном *Фрагментарном будућнићу* дати су резултати, као закључци и достигнућа истраживања, са посебним освртом на њихов потенцијал и аутентичност. Кандидаткиња се враћа на хипотезе и постављене циљеве доктората ширећи идеју о моделској представи савремености фрагментарности архитектуре садржане у фрагментарности њеног пројекта, приступа и појавности.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Докторска дисертација кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић представља оригиналну и аутентичну научну студију о концепту фрагментарности у пољу архитектуре. Савременост и оригиналност дисертације **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака : ка новим облицима архитектонске модерности”** препознају се у избору теме, контекстуализацији истраживачких питања, методолошком приступу и научно- истраживачком доприносу рада. Конституисање проблема у теоријском, првасходно филозофском пољу из пројектантске позиције посебно указује на актуелност и оригиналност рада, али и комплексност методолошког поступка. Из пројектантске позиције, а у савременом контексту, рад уводи нове методе и тематизације могућности нових пројектантских концепција кроз интерпретацију постојећих филозофских теорија и платформа. Поред тога, оригиналност дисертације представља продубљивање разумевања и научне интерпретације концепта фрагментарности у архитектонском дискурсу праћене симулацијама пројектантског процеса фрагментације кроз дигиталне студије случаја.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила литературу на француском, енглеском и српском језику, којом је градила тематски оквир дисертације ширећи га и дискурзивно, за потребе прецизније дефиниције. Основну литературу чине радови из две научне области – архитектуре и филозофије – док су у категорији опште литературе радови из других научних дисциплина. Општа литература даје свеобухватан контекст истраживачког поља и амбијента, с капацитетом да се предмет и проблем истраживања ове дисертације увек врати у основно уско поље истраживања. Кандидаткиња успоставља оригиналну методологију избора литературе, све време базирајући се на настојању да се у изради дисертације, као примарна, одржи архитектонска позиција истраживања.

Избор библиографских јединица указује на то да је кандидаткиња упозната са кључним материјалима, теоријским расправама и резултатима, као и са актуелним примерима у области коју истражује, и да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију својих ставова у области коју истражује. Коришћењем кључних библиографских јединица, Дисертацијом је постављено јединствено научно-истраживачко поље за рад у специфичним темама. Како је истраживање конципирано као студија која се бави испитивањем и тумачењем концепта фрагментарности у савременој теорији и архитектури, литература коју је кандидаткиња користила обједињује комплексну и пажљиво изабрану литературу.

Из референтне литературе коришћене у истраживању издвајају се:

архитектонски дискурс:

- Balmond, Cecil. *Informal*. Prestel, 2007.
- Grosz, Elizabeth. *Architecture from the Outside*. MIT Press, 2001.
- Carpo, Mario. *The Second Digital Turn: Design Beyond Intelligence*. The Mit Press, 2017.
- Leach, Neil. *The Anaesthetics of Architecture*. MIT Press, 1999.
- Rajchman, John. *Constructions*. MIT Press, Cambridge, 1998.
- Till, Jeremy. *Architecture depends*. The MIT Press, 2009.
- Tschumi, Bernard. *Arhitektura i disjunkcija*. AGM, 2004.

филозофски дискурс:

- Blanchot, Maurice. *The Infinite Conversation*. University of Minnesota Press, 1993.
- Delez, Žil. *Razlika i ponavljanje*. Fedon, 2009.
- DeLanda, Manuel. *Intensive Science and Virtual Philosophy*. Continuum, 2002.
- Massumi, Brian. *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke University Press, 2002.
- Meillassoux, Quentin. *After Finitude: An Essay on the Necessity of Contingency*. Bloomsbury Publishing, 2009.
- Simondon, Gilbert. *On the Mode of Existence of Technical Objects*. Univocal Publishing, 2017.
- Souriau, Etienne. *Les différents modes d'existence*. Paris: PUF, 2009.

теоријско-културолошки дискурс:

- Bourriaud, Nicolas. *L'exforme*. Presses universitaires de France, 2017.
- Bourriaud, Nicolas. *Formes de vie: L'art moderne et l'invention de soi*. DENOEL, 2009.
- Baudrillard, Jean, Nouvel, Jean. *Singularni objekti – arhitektura i filozofija*. AGM, 2008.
- Baudrillard, Jean. *Why Hasn't Everything Already Disappeared?*. Seagull Books, 2009.
- Harman, Graham. *Object-Oriented Ontology: A New Theory of Everything*. Pelican, 2018.
- Whitehead, Alfred North. *Process and Reality*. Free Press, 1978.
- Mosco, Vincent. *The Digital Sublime Myth, Power, and Cyberspace*. MIT Press, 2004.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Рад је у свом приступу пројектантски и у том смислу кандидаткиња формулише основни тематски оквир. Коришћене методе адекватно су примењене и формирају сложен методолошки систем артикулисан дефинисањем позиције истраживања и поља истраживачког доприноса. Методом идентификације, анализе и синтезе дефинишу се критеријуми који у свом компаративном следу отварају архитектонско -филозофске и теоријско – дискурзивне научне концепте. Упориште аналитичности архитектонског метода налази се у студији случаја, док се истраживањем кроз дизајн потврђује аутентичност архитектонске вредности исказа, директно у вези са тежиштем које је дефинисано у односу на структуру рада. Тако, кандидаткиња, за свако поглавље другачије формулише основни метод. У првом делу рада истраживање се спроводи кроз анализу историјских и теоријских извора релевантних за тему истраживања помоћу метода анализе текста као садржаја, односно кроз објашњење различитих теоријских приступа. Користећи се методом упоредне анализе извори се преклапају ради прецизне формулације теоријског оквира за спровођење даљег истраживања. У другом делу истраживање се ослања на научну анализу преклапањем и укрштањем теорија из архитектонског и филозофског дискурса, имајући за циљ формулацију сопствене теоријске платформе која омогућава даље истраживање кроз студије случаја (*case study*) и *research by design*.

Визуелни материјал који прати дисертацију представља класичне студије случаја у форми графичке интерпретације, односно форми визуелног есеја. Приказане су различите методе фрагментације у којима се архитектура појављује као средство (објекат) интерпретације концепта и као питање дизајна. Методолошка улога студије видљива је у структури дисертације у делу којим се пројектантским средствима испитује фрагментарни карактер објекта и процеса кроз пројектовање системске отворености као услова за дефинисање нових облика архитектонске модерности.

3.4. Применљивост остварених резултата

Остварени резултати рада које је кандидаткиња достигла током рада на докторској дисертацији доприносе специфичним и општим контекстима истраживања у областима архитектонске филозофије, теорије и методологије. Основна примена резултата истраживања може се очекивати у проширењу теоријских, филозофских и методолошких знања о концепту фрагментарности. Дисертација отвара могућност успостављања нових пројектантских модела и њихове израде у медију који укључује фрагментацију као општи друштвено-културални и филозофски контекст. Модел се третира једнако као метод којим се откључава, односно отвара алтерација архитектонског облика. У ту сврху кандидаткиња употребљава појмовне дефиниције

којима искључује делове контекста како би се прецизније кадрирао и пројектантски операционализовао недостатак формално изреченог концепта. Полазне тачке истраживања везане су за кључну промену у домену архитектонског дискурса у условима постдигитализације и поља виртуелног. Преклапањем архитектонског дискурса друштвено-културним и филозофским садржајем, уобличавају се границе архитектонске фрагментације и фрагментарности процеса, не доводећи у сумњу утемељеност у архитектонском пројектовању. Тиме се потврђује се капацитет за савременост архитектуре где се виртуелно појављује као постдигитално обликовно стање.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Докторска дисертација **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака: ка новим облицима архитектонске модерности”** Миле Мојсиловић, показује да кандидаткиња поседује способност за самосталан научно-истраживачки рад на високом степену и да је овладала теоријским знањима и истраживачким методама из архитектонске теорије и архитектонског пројектовања. Кандидаткиња је показала потребну вештину да самостално уочи и издвоји иновативан проблем и позиционира га у релевантан савремен контекст. То се огледа у чињеници да је кандидаткиња у процесу израде рада вешто владала различитим методама научног истраживања и повезивањем знања, метода и теоријских фокуса, не само из области теорије архитектуре, већ и шире теоријско-методолошке истраживачке платформе. Дисертација указује и на способност кандидаткиње да свеобухватно и универзално постави концепт истраживања и пројектује концепције којима изводи научну интерпретацију релевантних извора, и тако оствари вредну научну синтезу. Свежина проблема, циљ и полазне хипотезе истраживања, примена адекватне научне методологије али и особеног методолошког поступка, довели су до научно релевантних закључака. Комисија сматра да кандидаткиња влада вештинама употребе разноврсних научних метода истраживања у поменутих областима.

Кандидаткиња је кроз формирану методологију и концептуални оквир истраживања показала способност дефинисања и обраде научно релевантне теме. Комисија сматра да докторска дисертација Миле Љ. Мојсиловић, као и њен научни рад у оквиру и ван рада на докторској дисертацији, прецизно показује да је кандидаткиња у потпуности способна за самостални научно- истраживачки рад.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да су доприноси докторске дисертације Миле Мојсиловић видљиви у три нивоа: семантички, методолошки и теоријски, при чему је семантички уско везан за избор литературе, методолошки је садржан у начину израде саме дистерације, док је теоријски у пољу теорије архитектонске форме:

1. Уведена је идеја о фрагментарности архитектуре која прецизно дефинише новопроектвано стање у којем је могуће створити модус операнди нових облика архитектонске модерности.

2. У следу, утврђено је да је идеја о целовитости објекта архитектуре базирана на кодирању недостатка којим се потврђује њена потенцијалност у другом, двоструком и дуплом.
3. Савременост архитектонског облика не може се посматрати више у познатим оквирима архитектонске модерности, било које врсте, ако се њеној појавности не супродстави разградња или нестајање
4. Концептом фрагментарности даје се могућност живота облику у контексту постдигитализације и системске отворености, где се идеја о недовршености сваки пут из почетка појављује као његова потенцијалност, имагинација и контигенција.
5. Фрагментарност архитектуре није сама себи циљ већ је реч о пројектовању системске отворености у корист идеје о животу архитектонског облика.
6. Живот архитектонског облика изједначен је са променама које чине видљивим свет његове потенцијалности, односно контигенције, те се у том смислу и јавља тежња ка измештању - унапред прихваћена разлика између идеје о облику и идеје о облику његове појавности.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Резултати истраживања представљају оригиналан научни допринос академском контексту у доменима филозофије и теорије архитектуре. На основу избора, обима и вишејезичности коришћене литературе, према референтности теме и истраживачким компетенцијама кандидаткиње, сматрамо да основни научни доприноси који су остварени у дисертацији представљају несумљиво унапређење постојећих научних сазнања и теорија.

Тема рада је прецизно постављена, научно је заснована и представља оквир заокружене истраживачке целине, у чију структуру је уграђена и моделска провера теоријских претпоставки. Проблем рада је формулисан на начин који га чини значајним за савремену архитектонску теорију и праксу. Хипотезе рада су постављене јасно, а коришћени научни методи истраживања адекватни су у односу на постављене хипотезе, формулисани предмет и структуру истраживања. Структура самог рада је таква да даје увид у претходне информације о предмету истраживања и ствара оквир за ново тумачење хипотетичких поставки. Анализе су прецизне и узимају у обзир и различите могућности приступа и тумачења истога феномена. Кандидаткиња је написала дисертацију која доноси прву систематичну и обухватну студију концепта фрагментарности.

Комисија наглашава да је у дисертацији тежиште истраживања постављено у прецизну и пажљиво артикулисану, научно утемељену студију концепта фрагментарности. Поред тога, коришћењем научне аргументације и сложеног методолошког приступа, преиспитане су кључне просторне релације кроз комплексан систем просторних концепата, односа и појмова, који се уобичајено не проблематизују, већ се њихове улоге и значења подразумевају и некритички користе у оквирима архитектонске теорије и праксе.

4.3. Верификација научних dopриноса

- M24 Mojsilović, M., Milenković, V. *Concept of Fragmentation: between Form and Formless*. Facta Universitatis, Series: Architecture and Civil Engineering Engineering Vol. 16, No3, 2018, pp. 517-528 <https://doi.org/10.2298/FUACE181130026M> _UDC 72.01:004.946 2018
- M51 Mojsilović, M., Mitrović, J., Milenković V. *Architecture Of The 4 Elements: Metamateriality & Fragmentation*. SAJ Serbian Architectural Journal, Size: Scale And Proportion, Guest Editor: Mariela Cvetić (2019). Рад прихваћен за публикавање.
- M34 Stamenović, P., Mojsilović, M.. *PRACTISE BEYOND CONTEXT: Seeking For Difference – Balkan Architecture Biennale 2019: INTERNATIONAL CONFERENCE DECODING BALKAN: Architecture, Urbanism, Planning (4; Belgrade; 2019)*, Conference proceedings 14th – 16th November 2019, Belgrade, Serbia Belgrade: University, Faculty of Architecture, 2019. pp. 184-189. (ISBN 978-86-7924-231-0)
- M44 Pallasmaa, Juhani. *Prostor, mesto, sećanje i imaginacija - Vremenska dimenzija egzistencijalnog prostora*. u *Prostor Vremena*, urednici: Ajla Selinić i Vladan Đokić. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, 2017: 17-27, prevod: Mojsilović, M. (ISBN 978-86-7924-181-8)
- M107 Mojsilović, M., Stamenović, P., Morošan M., (Eds.) *OUTSIDE: Self-initiated projects*. Galerija Stab, Belgrade, Serbia 22th – 29th December 2017. (ISBN 978-86-87999-02-2).
- M107 Mrđenović, T., Mojsilović, M., Stojanović, M., Mandrapa, Đ., Nikolić, J. *The big A: Balkan Architecture Biennale 2015: International EXHIBITION: Architecture, Urbanism, Planning: Yugoslav Film Archive Museum*, Belgrade, Serbia 2015. (ISBN 978-86-916755-16)

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и детаљне анализе докторске дисертације кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, и да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости за будућа истраживања. Кроз израду дисертације, као и кроз друге верификације и објављене радове, кандидаткиња је показала способност за самосталан научно-истраживачки рад.

Докторска дисертација Миле Љ. Мојсиловић представља оригинално и самостално дело, рађена је аргументовано и систематично, утемељена на изворима обимне и добро одабране литературе. Кандидаткиња је урадила обухватну студију концепта „фрагментарности“ у теорији и филозофској историји архитектуре.

На основу свега предходно наведеног у Реферату, Комисија предлаже Научно-наставном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом **“Концепт фрагментарности и кодирање недостатака - ка новим облицима архитектонске модерности”** кандидаткиње Миле Љ. Мојсиловић, мастер инжењера архитектуре, прихвати, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, август 2020. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

.....
др Владимир Мако, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета
у Београду

.....
др Владимир Миленковић, члан Комисије
ванредни професор Архитектонског факултета
Универзитета у Београду

.....
др Миодраг Шуваковић, члан Комисије
редовни професор Факултета за медије и комуникације
Универзитета Сингидунум